

Skånes Vål

De skånska regionalisternas möte med de svenska nationalisterna

Martin Lindström

Högerpopulismen i Västeuropa och Sverige

Sedan 1980-talet har en typ av partier som omväxlande brukar benämnas högerpopulistiska eller högerextrema haft betydande framgångar i en rad västeuropeiska länder. Framgångarna har snarast accentuerats under senare år. I Österrike fick Frihetspartiet (FPÖ) hela 26,9 % av rösterna i parlamentsvalet 1999 och blev därmed ett av de två regeringspartierna i koalition med det konservativa ÖVP. I Danmark fick Dansk Folkeparti 12,0 % av rösterna i folketingsvalet 2001 och är numera det parlamentariska stödpartiet till den liberalkonservativa regeringen (Venstre-Konservative Folkeparti). I Nederländerna fick Lista Pim Fortyyn 17 % av rösterna i parlamentsvalet 2002 och ingick under en tid i landets regering tillsammans med Kristdemokraterna och Liberalerna. I Frankrike lyckades Nationella Frontens partiledare Jean Marie Le Pen gå vidare till den andra omgången av presidentvalet våren 2002 genom att få 16,8 % av rösterna, en högre andel än den socialistiske kandidaten Lionel Jospin, i den första valomgången. I Italien sitter såväl Lega Nord som Alleanza Nazionale (AN), direkt efterföljare till det nyfascistiska Movimento Sociale Italiano (MSI) som funnits under hela efterkrigstiden, med i Berlusconi's högerregering. Under det senaste året har vissa bakslag åter noterats för dessa partier. Pim Fortyyns parti gick kraftigt tillbaka i det senaste parlamentsvalet i Nederländerna och är inte längre med i regeringen. I det österrikiska parlamentsvalet 2002 gick FPÖ tillbaka till 10,0 % av rösterna, främst på grund av interna stridigheter, samtidigt som koalitionspartnern ÖVP ökade kraftigt (Luther 2003).

I Sverige har valresultaten varit betydligt mera blygsamma för de högerpopulistiska partierna. Det nybildade Ny Demokrati fick 6,7 % av rösterna i riksdagsvalet 1991 och blev därmed stödparti i riksdagen till den borgerliga regeringen. I riksdagsvalet 1994 fick Ny Demokrati emellertid 1,2 % av rösterna och förlorade sin representation i riksdagen. Ny Demokrati har efter riksdagsvalet 1998 upplösts som parti liksom dess efterföljare, Ian Wachtmeisters Det Nya Partiet. Sedan riksdagsvalet 1994 har inget högerpopulistiskt parti varit representerat i den svenska riksdagen. Däremot har två andra tendenser varit tydliga sedan mitten av 1990-talet när det gäller de högerpopulistiska partierna i Sverige. För det första har partiet Sverigedemokraterna, grundat 1988 som en efterföljare till Bevara Sverige Svenskt och Sverigepartiet, växt i styrka på

riksplanet. Under 2001 bromsades denna utveckling möjligen tillfälligt upp i Stockholms län till följd av utbrytningen ur partiet av en mycket extrem grupp som bildade partiet Nationaldemokraterna. Riksdags- och kommunalvalen 2002 blev en relativ framgång för Sverigedemokraterna. I riksdagsvalet ökade Sverigedemokraterna från 19 624 röster (0,4 % av rösterna) till 76 300 röster (1,4 % av rösterna) och blev därmed det största partiet utanför riksdagen. I kommunvalet ökade partiet från sammanlagt åtta mandat i fem kommuner till femtio mandat i trettio kommuner.

För det andra har ett stort antal högerpopulistiska missnöjespartier med lokal förankring i olika kommuner i Skåne växt fram och huvudsakligen ökat i styrka under de gångna två decennierna. Dessa lokala högerpopulistiska partier, som samtliga eftersträvar en mera restriktiv flykting- och invandringspolitik, har åtminstone tre olika ursprung: (1) Skånepartiet och Centrumdemokraterna bildades redan under 1970-talet, det vill säga redan innan invandrings- och flyktingpolitiken blev en het politisk fråga i Sverige. Deras ursprungliga program utmärkte sig framför allt genom "frihetsfrågor" av typen en liberalisering av alkoholpolitiken genom ett avskaffande av Systembolaget, en skånsk regionalism och, som fallet var med Skånepartiet under en begränsad period, en självständig skånsk republik. Skånepartiet och Centrumdemokraterna har först senare, från och med mitten av 1980-talet, anammade det typiskt högerpopulistiska kravet på en mera restriktiv flykting- och invandringspolitik. (2) Sjöbopartiet grundades 1990 som en utbrytning av Centerpartiets lokalavdelning i Sjöbo ur Centerpartiets riksorganisation. Händelsen var den slutgiltiga konsekvensen av Centerpartiets agerande i Sjöbo i folkomröstningen 1988 om flyktingmottagning i Sjöbo kommun. Sjöbocentern hade bland annat samarbetat med en person från den nyfascistiska Nysvenska rörelsen vid framtagandet av en broschyr inför folkomröstningen. Sjöbopartiet grundades som en direkt konsekvens av den förda flyktingpolitiken. Detta gäller också en rad andra partier i en rad andra kommuner i Skåne, till exempel Hörbypartiet i Hörby och Kommunens Vål i Kävlinge (endast i Kristianstad förutom Sjöbo har Sjöbopartiet funnits på senare år med detta namn lokalt). (3) Ny Demokrati har överlevt på lokalplanet i en del kommuner, men numera med lokala namn på partierna, till exempel Eslövspartiet, Staffanstorpspartiet och Ystadspartiet.

Ett stort antal av de lokala och regionala högerpopulistiska partierna i sammanlagt sju kommuner i Skåne bildade inför valet till det nybildade storlandstinget Region Skåne (en sammanslagning av de två tidigare landstingen Malmöhus län och Kristianstads län samt Malmö kommun som även skött landstingsuppgifter inom sitt område) 1998 en gemensam valplattform, ett landstingskommunalt parti med namnet Skånes Vål. I valplattformen ingick såväl Skånepartiet, Centrumdemokraterna, Sjöbopartiet och en rad andra lokala partier som bildats ungefär samtidigt med Sjöbopartiet som flera av arvtagarna till Ny demokrati, till exempel Eslövspartiet och Staffanstorpspartiet. Syftet var att nå politisk representation i det nya regionfullmäktige. Med gemensamma ekonomiska resurser, inte minst partistöd från respektive kommun där partierna var representerade, gjordes ett gemensamt postutskick med valinformation och valsedlar till alla hushåll i Skåne. Satsningen gav resultat.

Skånes Väl erhöill 26 565 röster (4,1 % av samtliga röster) och sex mandat i Skånes regionfullmäktige (vid svenska landstings-/regionval tillämpas en treprocentsspärr mot småpartier). Skånes Väl blev dessutom vågmästare i regionfullmäktige och blev också det avgörande stödpartiet för det borgerliga styret i Region Skåne 1998-2002. Samarbetet inom Skånes Väl började emellertid tidigt att knaka i fogarna. Två fraktioner utkristalliserade sig, den ena med Skånepartiets Carl P. Herslow och Centrumdemokraternas Harry Franzén som ledare, den andra med Framstegspartiets/Åstorpspartiets Tony Wiklander och Sjöbopartiets Per-Ingvar Magnusson som ledare. Schismen handlade om poster som politiska sekreterare, men växte till en klyvning i två delar eller två olika partier. Båda gjorde anspråk på namnet Skånes Väl, eftersom detta var förenat med det ekonomiska partistödet. Fraktionen ledd av Tony Wiklander lyckades behålla namnet Skånes Väl och ställde ånyo upp under denna partibeteckning i regionvalet 2002. Skånes Väls partiledning slöt dessutom ett avtal i Helsingör i mars 2002 med Sverigedemokraterna om gemensamma utskick till samtliga hushåll i Skåne av Sverigedemokraternas riksdagsvalsedlar, Skånes Väls regionvalsedlar (Sverigedemokraterna ställde inte upp i regionvalet i Skåne) och Sverigedemokraternas eller något av Skånes Väl-partiernas kommunvalsedlar (beroende på vilken kommun). Finansieringen av dessa utskick med valinformation och valsedlar skedde till stor del med Skånes Väls partianslag för representationen i regionfullmäktige. Fraktionen ledd av Carl P. Herslow och Harry Franzén ställde också upp i regionvalet 2002 under partibeteckningen Skånepartiet.

Valet 2002 innebar en dramatisk förändring av den politiska kartan på den högerpopulistiska eller högerextrema kanten i Skåne. I regionvalet erhöill Skånes Väl 18 927 Röster (2,9 %). Detta resultat innebar att partiet med minsta möjliga marginal helt tappade sin representation i regionfullmäktige i Skåne (treprocentsspärren). Skånepartiet fick 9073 röster (1,4 %) i regionvalet och fick därmed inte heller någon representation. Det kan noteras att de båda partierna tillsammans erhöill fler röster och en högre röstandel 2002 än 1998, 4,3 % jämfört med 4,1 %, men var och en för sig klarade de inte spärren. Samtidigt innebar riksdagsvalet 2002 en stor framgång för Sverigedemokraterna i Skåne. Sverigedemokraterna ökade jämfört med riksdagsvalet 1998 från 4602 röster (0,7 %) till 24 232 röster (3,6 %) i riksdagsvalet i Skåne. Det kan noteras att Sverigedemokraternas framgång i Skåne var relativt större än i resten av Sverige. Röstetalet nästan sexdubblades i Skåne medan det drygt tredubblades i resten av Sverige. Skånes Väl ställde inte upp i riksdagsvalet. Det gjorde däremot Skånepartiet som endast erhöill 4564 röster (0,7 % av rösterna i Skåne). I kommunvalet i Skåne ökade Sverigedemokraterna från två mandat i Höör 1998 till sammanlagt 30 mandat i 14 kommuner (inklusive Malmö och Helsingborg) 2002. I en del fall konkurrerade Sverigedemokraterna till och med ut kommunala Skånes Väl-partier eller tidigare Skånes Väl-partier. I Eslöv förlorade till exempel Eslövspartiet sina två mandat från 1998 trots att partiet ställde upp i kommunvalet även 2002. Istället vann Sverigedemokraterna två mandat i Eslöv. I Skurup förlorade Kommunens Väl (ett Skånes Väl-parti) mandat samtidigt som Sverigedemokraterna vann representation. I

Landskrona och Kävlinge lade de lokala partierna, Framstegspartiet respektive Kommunens Vål (som dock inte ingick i Skånes Vål), till och med helt ned sin verksamhet och avskaffade sig själva för att ge plats åt Sverigedemokraterna, vilket innebar att Sverigedemokraterna i praktiken övertog dessa partiers väljare och därmed också kommunala representation. Flera av de lokala Skånes Vål-partierna samarbetade ännu mera intimt med Sverigedemokraterna. Bur-

Tabell 1. De kommunala valen i Skåne 1998. Röster, röstandelar (%) och mandat för Sverigedemokraterna och lokala partier.

	Sverigedemokraterna (SD)			Lokala partier			Anmärkning/ lokala partier
	röster	%	mandat	röster	%	mandat	
Bjuv				374	4,8	2	Framstegspartiet
Bromölla							
Burlöv				569	6,6	3	Burlövs Vål
Båstad				814	9,2	4	Bjärepatriet
Eslöv				761	4,7	2	Eslövspatriet
Helsingborg							
Hässleholm				1352	4,7	3	Folkets Vål
Höganäs							
Hörby				716	9,1	4	Hörbypatriet
Höör	402	5,2	2				
Klippan							
Kristianstad				2547	5,9	4	Sjöbopatriet
Kävlinge				1597	10,9	5	Kommunens Vål
Landskrona				1503	6,9	4	Framstegspatriet
Lomma				557	4,8	2	Bjärred-Lommas Vål
Lund							
Malmö				6118	4,3	2	Skånepatriet
Osby							
Perstorp							
Simrishamn				878	7,5	4	Kommunens Vål- Centrumdemo- kraterna
Sjöbo				1480	15,6	8	Sjöbopatriet
Skurup				1367	18,2	8	Kommunens Vål
Staffanstorp				695	5,8	3	Staffanstorpspatriet
Svalöv				333	4,5	2	Centrum- demokraterna- Kommunens Vål
Svedala				244	2,3	1	Skånepatriet
Tomelilla				448	6,4	3	Kommunens Vål
Trelleborg							
Vellinge							
Ystad				333	2,1	1	Ystadspatriet
Åstorp				208	2,9	1	Åstorpspatriet
				238	3,4	1	Framstegspatriet
Ängelholm							
Örkelljunga							
Östra Göinge							

lövs Vål i Burlöv upplät en valbar plats på sin kommunvalslista åt Sverigedemokraterna. Samtidigt kandiderade Burlövs Våls partiledare Lars-Anders Espert på Sverigedemokraternas riksdagslista. Sjöbopartiets förre partiledare Sven-Olle Olsson kandiderade på Sverigedemokraternas riksdagslista samtidigt som han kandiderade på Sjöbopartiets kommunlista i Sjöbo. Valresultaten i kommunvalen 1998 och 2000 i Skåne finns återgivna i tabellerna 1 och 2. I tabellerna har lokala partier som inte alls är aktiva i frågor kring flykting- och invandringspolitiken, till exempel Barapartiet i Svedala och Göingepartiet i Östra göinge, helt utelämnats. För tydlighetens skull har endast partier som erhållit mandat i kommunfullmäktige tagits med i tabellerna.

Flera centrala frågor infinner sig efter denna genomgång: 1. Vad gör att motståndningarna inom ett regionalt högerpopulistiskt fyraprocentparti som Skånes Vål når sådana dimensioner att partiet splittras i två fraktioner och därmed i det efterföljande valet helt förlorar sin representation i regionfullmäktige? 2. Varför sluter den ena fraktionen av Skånes Vål (den som även fortsättningsvis heter Skånes Vål) ett avtal med det, i varje fall vad gäller Götaland och Svealand, delvis rikstäckande partiet Sverigedemokraterna om gemensamma utskick av valinformation och valsedlar som såväl organisatoriskt som ekonomiskt nästan ensidigt gynnar Sverigedemokraterna? Ett enkelt och fullt tänkbart svar på den första frågan är naturligtvis att högerpopulistiska partier är just populistiska. Ett utmärkande särdrag för alla populistiska partier är nämligen den starka centrerings kring ledaren för rörelsen som ibland kan övergå i en ren ledarkult. Exemplet på detta är många även i Sverige: Ian Wachtmeister och Bert Karlsson i Ny Demokrati, Carl P. Herslow i Skånepartiet, Harry Franzén i Centrumdemokraterna och Sven-Olle Olsson i Sjöbopartiet. Denna centrerings av det politiska budskapet via ledaren kan naturligtvis vara både en fördel och en nackdel för *ett* populistiskt eller högerpopulistiskt parti. För en *koalition* av flera populistiska eller högerpopulistiska partier med olika ledare som Skånes Vål torde ledarcentrerings däremot nästan uteslutande vara en nackdel. De olika partiledarna i en sådan koalition, var och en med sin starka personlighet och sina ambitioner, utgör knappast den bästa grogrunden för ett lugnt samarbetsklimat. Centrerings kring ledaren som ett utmärkande drag för populistiska och högerpopulistiska partier utgör emellertid inte alls något tillfredställande svar på den andra frågan. Betoningen och betydelsen av ledaren kan inte alls förklara varför den ena fraktionen av Skånes Vål i ett andra steg delvis uppgav sina egna lokala positioner till förmån för Sverigedemokraterna. För att förstå detta krävs en mera djupgående, ideologisk förklaring till schismen och splittringen i två fraktioner av Skånes Vål och den ena fraktionens efterföljande samarbete med Sverigedemokraterna. Denna uppsats ska försöka ge en sådan tänkbar förklaring med utgångspunkt i begreppen populism, högerpopulism (eller vad Paul Taggart kallar "den nya populismen"), högerextremism, nationalism och regionalism.

Tabell 2. De kommunala valen i Skåne 2002. Röster, röstandelar (%) och mandat för Sverigedemokraterna, lokala partier nära allierade med Sverigedemokraterna (Burlövs Väl och Sjöbopartiet) och andra lokala partier.

	Sverigedemokraterna (SD)			Lokala partier nära allierade med SD			Andra lokala partier		
	röster	%	mandat	röster	%	mandat	röster	%	mandat
Bjuv							510	6,9	2
Bromölla									
Burlöv				1055	11,9	5			
Båstad							1214	14,0	6
Eslöv	643	3,9	2						
Helsingborg	2991	4,3	3						
Hässleholm							1979	7,0	5
Höganäs	327	2,2	1						
Hörby							709	9,1	4
Höör	487	6,1	3						
Klippan									
Kristianstad				2398	5,4	4			
Kävlinge	1367	9,0	4						
Landskrona	1898	8,7	4						
Lomma	215	1,8	1				246	2,0	1
Lund									
Malmö	5578	3,8	2				5827	3,9	2
Osby									
Perstorp									
Simrishamn	168	1,4	1				1089*	9,4*	5*
Sjöbo				1763	18,3	9			
Skurup	283	3,5	1				919	11,5	5
Staffanstorps							707	5,7	2
Svalöv	348	4,7	2				158	2,1	1
Svedala	495	4,5	2				170	1,5	1
Tomelilla							370	5,4	2
Trelleborg	1009	4,4	2						
Vellinge									
Ystad	300	1,8	1				272	1,7	1
Åstorp							195	2,8	1
							742	10,7**	3**
Ängelholm									
Örkelljunga									
Östra Göinge									

Anm. *Kommunens Väl-Centrumdemokraterna i Simrishamn har upphört och istället visar siffrorna för kommunvalet 2002 valresultatet för Österlenpartiet i Simrishamn.

**Framstegspartiet i Åstorp har upphört och siffrorna visar valresultatet för det nybildade Kommunens Framtid.

Populism, högerpopulism versus högerextremism och nationalism versus regionalism

Populismen som politiskt fenomen har många ansikten. Den kan vara höger, center eller vänster längs den politiska höger-vänster-skalan. Populismen har under de senaste hundra åren också förekommit och beskrivits i såväl USA (People's Party i slutet av 1800-talet och Ross Perots parti under 1990-talet) som i Ryssland (narodnichestvo), i Canada (Social Credit Party) såväl som i Argentina (peronismen), i fattiga länder (till exempel i Brasilien på 1920-talet) såväl som i rika, i urbana miljöer såväl som på landsbygden. De försök som gjorts att identifiera en ideologisk kärna i det politiska budskapet har för det mesta slutat med en känsla av att det inte finns någon sådan ideologisk kärna (Mouzelis 1985, 344; Taguieff 1995, 17, 25). Populismen har dock vissa karakteristika som mera handlar om hållning än om ideologi. Enligt Edward Shils är motsatsförhållandet mellan eliten och massorna i ett samhälle en fundamental förutsättning för populismen. Populismen ...

... exists wherever there is an ideology of popular resentment against the order imposed on society by a long-established, differentiated ruling class which is believed to have a monopoly of power, property, breeding and culture (Shils 1956, 100-101).

Shils beskriver populismen som mycket ambivalent i sin attityd till vissa ledande samhällsinstitutioner: staten, universiteten, byråkratin och de finansiella institutionerna. Dessa anses inte bara vara korrupta. De anses också sakna relevant kunskap och erfarenhet (Shils 1956, 101-103). Shils utvidgade senare sin analys till att även innefatta och förklara populistiska rörelser i Afrika och Asien. Populismen beskrivs som ett fenomen som uppstår i spänningen mellan metropolen och provinsen på grund av trenden mot en världsomspännande intellektuell gemenskap (Shils 1962, 214). Shils karakteriserar populismen som en slags oppositionsrörelse mot denna process (Shils 1962). Populismen skulle enligt detta synsätt vara en reaktion mot det moderna projektet, de sociala konsekvenserna av moderniteten eller åtminstone vissa aspekter av det moderna.

Med utgångspunkt i Shils definierar Kornhauser populismen som ett förnekande av pluralismen och den sociala differentieringen i det moderna samhället. Istället hyllas uniformiteten (Kornhauser 1959, 103). Den populistiska demokratin står därmed också i ett motsatsförhållande till den liberala demokratin. Den populistiska demokratin bygger på folkets direkta deltagande i de demokratiska beslutsprocesserna, i motsats till den liberala demokratin representativa och institutionella indirekta beslutsvägar. I den populistiska demokratin har också folket, som antas ha en uniform vilja, företräde framför individen (Kornhauser 1959, 131-132).

När Torcuato di Tella studerar populismen i Latinamerika definierar han populismen som en politisk rörelse baserad på en mobiliserad men ännu inte autonomt organiserad sektor av en elit från medel- eller överklassen som hålls samman av en karismatisk ledare (di Tella 1997, 190). Di Tella menar att populismen uppträder i mindre ekonomiskt utvecklade länder under omständig-

heter där socialdemokratiska partier skulle uppstå i ekonomiskt mera utvecklade länder (di Tella 1965, 1997). Gavin Kitsching studerar också populismen i tredje världen. Han karakteriserar populismen som en reaktion mot industrialiseringen och tendensen mot storskalig produktion. Populismen framhäver och försvarar i dessa länder istället den ursprungliga, småskaliga produktionen, enligt Kitsching (Kitsching 1989, 19-22). Problemet med di Tellas och Kitschings definitioner av populismen är att populistiska rörelser i praktiken har visat sig kunna uppstå även i länder som bevisligen redan genomgått en modern ekonomisk utveckling (Taggart 2000, 14).

Ghita Ionescu och Ernest Gellner försökte genom att organisera en konferens vid London School of Economics med ett stort antal deltagande experter från olika världsdelar skapa ett gemensamt underlag för en generell teori om populismen. Syftet var att besvara frågan om det finns generella och universella drag hos populismen. Kan populismen karakteriseras som en ideologi, en politisk psykologi, ett anti-fenomen (anti-kapitalism, anti-urbanism, anti-semitism), ett folkligt fenomen eller som en mentalitet som kan ingå i socialism, nationalism eller böndernas politiska mobilisering (Ionescu och Gellner 1969, 3-4)? Konferensen tycktes inte kunna komma fram till någon konsensus om en sådan kärna. Istället betonades, liksom hos Shils, populismens betoning av folkets suveränitet och den populistiska demokratins direkta kontakt mellan folket och de styrande i motsats till den liberala demokratins indirekta institutioner och funktionssätt (Worsley 1969, 243-246).

Populistiska rörelser karakteriseras också bland annat som moralistiska, beroende av extraordinära, karismatiska ledare, illa disciplinerade som politiska rörelser, illa definierade i sina politiska målsättningar, anti-intellektuella, motståndare till etablissemangen, kapabla till ineffektivt och kortsiktigt våld, klassmedvetna men med syftet att undvika klasskamp, lätt korrumperade vid framgångar, positiva till småskaligt samarbete och småskalig produktion, kritiska till storskalig produktion, storkapitalism och kapitalistiska finansärer, motståndare till ekonomisk ojämlikhet som orsakats av institutioner som misstros av populismen, med ett betydande stöd av människor med begränsad förmögenhet, urban såväl som rural, isolationistisk, positiv till statsunderstöd till vissa verksamheter, positiv till religionen men negativ till det religiösa etablissemangen, i större eller mindre utsträckning rasistisk, misstänksam mot teknologi och vetenskap samt nostalgisk och tillbakablickande (Wiles 1969, 167-171).

Isaiah Berlin försökte sammanfatta populismens egenskaper som en strävan mot ett välintegrerat och väl sammanhållet samhälle, ett "Gemeinschaft" i Ferdinand Tönnies mening. Populismen uppvisar också ett ointresse för politiska institutioner, eftersom populismen sätter samhället före staten och dess institutioner. Populismen eftersträvar att föra folket tillbaka till en naturlig och spontan ordning som anses ha funnits före någon form av andlig och moralisk kollaps. Den är orienterad mot det förflutna och försöker återuppliva gamla värden i den moderna världen. Populismen anser sig ofta tala för folkets stora majoritet. Den uppstår också ofta i samhällen där någon form av snabb modernisering pågår (Berlin et. al. 1968, 173-178).

Det finns även marxistiska försök att förstå populismen. Delvis i motsats till många av de föregående författarna betraktar Ernesto Laclau populismen som en elitideologi. Den uppstår enligt Laclau när en del av eliten försöker upprätta en politisk hegemoni men misslyckas, vilket leder till att denna del av eliten tvingas appellera till massorna (Laclau 1977, 173).

Margaret Canovan (1981) identifierar ett antal olika typer av populism: bondepopulismen eller den rurala populismen (People's Party i USA och narodnichestvo i Ryssland i slutet av 1800-talet, Social Credit Party i Canada på 1930-talet, tredje världen, Östeuropa i början av 1900-talet), den politiska populismen som återopade den direkta demokratin (den progressiva rörelsen i USA i början av 1900-talet), den reaktionära populismen med starkt rasistiska inslag i de amerikanska sydstaterna (George Wallace) och Storbritannien (Enoch Powell) på 1960-talet och, slutligen, politikernas populism. Slutsatsen av Canovans genomgång är att kärnan hos populismen är att den appellerar till folket och misstror eliterna (Canovan 1981, 264).

Den radikala amerikanska tidskriften *Telos* har under 1990-talet fört fram populismen som ett alternativ till den liberala hegemonin över politiken. Det behövs enligt tidskriften en politisk motvikt till den nya klassen av välutbildade, högt specialiserade och teknokratiska elitmänniskor som styr den moderna teknokratiska, liberala demokratin. Populismen skulle kunna vara en sådan kraft som företräder den traditionella medel- och arbetarklassen, enligt *Telos* (*Telos* 1995a, 1995b).

En samtida författare, Paul Taggart, försöker karakterisera populismen i sex punkter: (1) en fientlig eller misstänksam inställning till den indirekta, liberala demokratin, (2) en stark identifikation med ett idealiserat ursprungstillstånd i det samhälle populisterna vill försvara, (3) en ideologi vars grundläggande värden varierar mellan olika tider och olika platser, (4) en kraftfull reaktion på en känsla av extrem kris, (5) en politisk rörelse som i sig själv är fundamentalt motsägelsefull och därmed självbegränsande, (6) en kameleont, som antar nya färger beroende på hur omgivningen ser ut (Taggart 2000, 2).

Under 1980- och 1990-talen har partier som i massmedierna kommit att betecknas som högerpopulistiska, främlingsfientliga eller högerextrema haft stora framgångar i många länder i Västeuropa. Några exempel har redan givits i introduktionen i denna uppsats. En förklaring till denna utveckling är den allt snabbare globaliseringen av det postindustriella ekonomiska systemet. Denna globalisering har resulterat i att de gamla nationalstaterna inte har samma kontroll över sin ekonomiska politik som tidigare. Nya produkter, marknader och konsumtionsmönster som sprider sig över gränserna samt den ökade betoningen av formell utbildning som en grund för en allt viktigare individuell kompetens har gjort att traditionella subkulturer och institutioner, som tidigare utgjorde en grund för en kollektiv identitet, har förlorat i betydelse. För det andra innebär globaliseringen och den post-industriella ekonomin en ökad betoning av individuella risker och av individens eget ansvar. Vissa grupper har inte följt med i denna förändring. För det tredje har det minskade ideologiska avståndet mellan de traditionella partierna medfört ökade möjligheter för nya partier att hitta "nischer" av frågor som de blir ensamma om att driva (Betz 1994, 22-35;

Hayward 1996, 19-27). Kitschelt hävdar också att de högerpopulistiska partiernas (i Kitschelts terminologi "den nya radikala högern") kan förklaras av att den ekonomiska utvecklingen givit upphov till ett politiskt utrymme för ekonomisk liberalism och lågskattebudskap i kombination med en paternalistisk och auktoritär hållning i icke-ekonomiska frågor. Nationella Fronten i Frankrike är ett exempel på ett sådant parti, enligt Kitschelt (Kitschelt 1997, 91 ff.). Denna tolkning har dock inte fått stå oemotsagd, då flera högerpopulistiska partier inklusive Nationella Fronten på senare år åtminstone delvis uppgivit sina nyliberala positioner i den ekonomiska politiken för att istället försvara välfärdsstaten (Mudde 1999, 189). Ett grundläggande gemensamt drag hos dessa nya populistiska partier är en djupgående kritik mot den flykting- och invandringspolitik som de redan sedan tidigare etablerade "gamla" partierna i många av Västeuropas länder bedrivit. De högerpopulistiska partierna kräver en mera restriktiv politik, det vill säga färre invandrare och flyktingar. Kraven har av vissa av dessa partier framförts med rent rasistiska argument, även om argumenten mera ofta varit ekonomiska. Dessa partiers ofta uttalade företagervänlighet (åtminstone vad gäller småföretagsamhet och det egna landets företag) i kombination med en starkt positiv syn på "folk som gör rätt för sig", det vill säga inte belastar socialförsäkringssystemet, gör att dessa partier kan betecknas som "höger". Kritiken mot den rådande indirekta, liberala demokratin och dess företrädare, kritiken mot politiker, intellektuella, massmediafolk och det rådande "systemet", betoningen av starka ledare (Jean-Marie Le Pen, Jörg Haider, Pia Kjærsgaard etc.), anspråket på att företräda "vanligt folk" och "vad vanligt folk tycker", viljan att återföra samhället till ett idealtillstånd av ett etniskt homogent och väl sammanhållet samhälle samt känslan av en extrem kris i övergången till såväl ett mångkulturellt samhälle som en allt mera internationaliserad ekonomi gör att dessa partier dessutom kan karakteriseras som "populistiska".

Den svenska litteraturen om Ny demokrati framhåller i huvudsak att partiet såväl i sin väljarbas, sitt politiska budskap som i den historiska situationen för sitt uppdykande var ett utpräglat missnöjesparti eller populistiskt parti. David Edgerton, Björn Fryklund och Tomas Peterson (1994) liksom Dennis Westlind (1996) karakteriserar den typiske Ny Demokrati-väljaren som en yngre lågutbildad manlig arbetare eller egen företagare med en starkt kritisk inställning till det svenska skattesystemet, den förda flykting- och invandringspolitiken samt det svenska politiska systemet överhuvudtaget. Ny Demokratiska framträdande på den politiska scenen i Sverige blir i detta perspektiv ett uttryck för ett djupgående och sedan längre tid uppdämt missnöje med det politiska systemet och de traditionella partierna (Edgerton, Fryklund och Peterson 1994; Bjurulf och Fryklund 1994).

I den internationella litteraturen har det också diskuterats om de högerpopulistiska partierna också är högerextrema. Taggart kallar de nya högerpopulistiska partierna i Västeuropa för "den nya populismen" för att klart särskilja dem från den mera traditionella högerextremismen eller nyfascismen med rötter i mellankrigstiden och andra världskriget. Såväl Taggart som Piero Ignazi hävdar att dessa "den nya populismens" partier klart bör särskiljas från den tradi-

tionella högerextremismen. Taggart uppställer två kriterier för denna begreppsmässiga åtskillnad. Distinktionen bygger på såväl ideologi som organisation. För det första har "den nya populismens" partier nästan alltid invandringskritiska eller, ibland, rent rasistiska inslag i sin ideologi, men detta inslag är aldrig det helt dominerande för dessa partier, enligt Taggart. Istället har de alltid andra framträdande programpunkter. Bland dessa kan nämnas skatteprotest för de danska och norska framstegspartierna och det numera avsmnade Ny Demokrati i Sverige, det schweiziska bilförarpartiets starkt kritiska inställning till miljövännernas krav på begränsningar av biltrafiken i Schweiz samt det norditalienska Lega Nord's regionalism och till och med separatism i Italien. För det andra har de högerextrema eller nyfascistiska partierna som organisationer rötter tillbaka till mellankrigstiden, andra världskriget och den tidiga efterkrigstiden, vilket den nya populismens partier inte har, enligt Taggart (Taggart 1995; Ignazi 1992).

Dikotomiseringen i kategorierna högerextremism/nyfascism kontra "ny populism" är emellertid både konceptuellt och empiriskt problematisk.

För det första är begreppet högerextremism mycket svårt att specificera. Detta beror på att begreppet har delvis olika mening i olika länder och olika historiska kontexter, även om det ofta finns en del gemensamma ideologiska drag:

Sometimes the boundaries are fuzzy, but there can be little doubt that the leadership of these movements, their social basis, their style, their forms of action and their ideological themes are different from traditional conservatism while they share the same hostilities against the heirs of the French Revolution and the emerging, still internationalist labor movements as the conservatives. The problem becomes even more complicated because sectors of the Establishment have links with these forces, tolerate them, or attempt to manipulate them and sometimes go as far as incorporating into their own programmes some of their themes (Linz 1980, 172-174).

De extrema högerpartierna i västvärlden förefaller trots allt ha vissa gemensamma drag. De är motståndare till invandring och utvecklingen mot ett mångkulturellt samhälle. Det är till och med så att invandringen förefaller vara extremhögerens i särklass viktigaste fråga. Den extrema högern är också nationalistisk i den ena eller andra meningen. Nationella Fronten i Frankrike är till exempel statsnationalistisk i sin betoning av den franska nationalstaten och det franska kulturarvet. Nationella Fronten i Frankrike är således statsbevarande. Det flamländska Vlaams Blok i Belgien förespråkar däremot en nationalism som bygger på det flamländska språket, kulturen och särarten, vilket på sikt hotar att underminera och förrinta den existerande belgiska statsbildningen. I Italien finns både Alleanza Nazionale (AN), tidigare Movimento Sociale Italiano (MSI), som är den kanske varmaste anhängaren av alla partier i Italien av en bevarad och sammanhållen italiensk nationalstat, och Lega Nord, som bygger på traditioner från äldre norditalienska statsbildningar och som helt vill bryta sönder den nuvarande italienska statsbildningen och göra norra Italien självständigt. Dessa exempel illustrerar den stora betydelsen av historiska och geografiska kontexter. Den extrema högern är också starkt anti-kommunistisk och anti-marxistisk (se till exempel Hainsworth 1992a, 7-13). Vi har redan

nämnt att populismen, i motsats till högerextremismen, inte har någon egen fast ideologisk kärna. Populismen har istället beskrivits som ett nästan ohanterbart konglomerat av historiska och nutida fall från hela världen (Canovan 1982). Populismen är mottaglig för drag av olika ideologier. Vilka ideologier är beroende på det historiska och sociala sammanhanget. Populismen kan till exempel lätt anamma extremhögerens fientlighet mot den representativa demokratin, vilket för övrigt väl sammanhänger med populismens egen betoning av starka ledare och "direkt" demokrati. Populismen kan också anamma såväl extremhögerens idealisering av ett ursprungligt, men förlorat *Gemeinschaft* och extremhögerens känsla av en extrem kris (utvecklingen mot det mångkulturella samhället, upplösningen av traditionella subkulturer, individualiseringen och globaliseringen av ekonomin). De begreppsmässiga gränserna mellan högerextremismen och högerpopulismen/"den nya populismen" blir därför mycket svåra att dra. De avslutande definitionerna av begreppen "populism" och "högerextremism" ska därför inte ses som allmängiltiga eller slutgiltiga definitioner. Debatten är inte avslutad. Definitionerna ska istället ses som begreppsmässiga hjälpmedel för att förstå varför Skånes Vål splittrades och varför den ena fraktionen inledde ett samarbete med Sverigedemokraterna.

För det andra är dikotomiseringen i högerpopulism/"den nya populismen" kontra högerextremism tvivelaktig av flera empiriska skäl. Kriteriet som baseras på om invandringsfrågan är den helt dominerande politiska frågan eller om det också finns andra viktiga politiska frågor som är framträdande är helt enkelt felaktig. Taggart klassificerar själv det nyfascistiska *Alleanza Nazionale* (AN) som ett högerextremt/nyfascistiskt parti, klart åtskilt från "den nya populismen". *Alleanza Nazionale* är ju också direkt arvtagare till det gamla nyfascistiska partiet MSI som grundades redan 1946 (Taggart 1995). MSI och senare AN har emellertid aldrig haft några rasistiska eller invandringskritiska inslag i sin politik eller sitt partiprogram, även om attitydmätningar under 1990-talet påvisat sådana strömningar i dess väljarkår (Ignazi 1996, 709). MSI och senare AN har däremot alltid haft ett partiprogram och fört en politik med starkt nyfascistiska ideologiska drag i en rad andra avseenden. Denna nyfascistiska ideologi har i stort sett förblivit oförändrad även efter MSI:s namnbyte till AN som ägde rum 1993 (Ignazi 1996, 704-708). Å andra sidan har Nationella Fronten i Frankrike, som av Taggart klassificeras som ett av "den nya populismens" partier enligt dikotomiseringen, redan sedan starten 1972 ideologiskt kunnat karakteriseras som ett mycket extremt och uttalat invandringskritiskt parti med delvis öppet rasistiska inslag i sin ideologi och sitt politiska budskap (Swyngedouw och Ivaldi 2001). Undersökningar har också visat att sambandet mellan väljarstödet för de tyska Republikanerna (Chapin 1997), Frihetspartiet (FPÖ) i Österrike (Betz 1994, 105), och Framstegspartiet i Danmark (Andersen 1992, 200) har ett mycket starkt samband med invandringsfrågan. Samtliga dessa partier klassificeras också av Taggart som "nypopulistiska". För det andra är kriteriet om historisk kontinuitet för att skilja högerextrema partier från "den nya populismens" partier också svåränvändbart. Det italienska MSI/AN grundades 1946, ett år efter krigsslutet. I detta fall är kriteriet tydligt, i andra fall är kriteriet nästan oanvändbart. Hur kan kriteriet till exempel hjälpa Taggart att

karaktisera de tyska Nationaldemokraterna (NPD), grundat 1964, som ett högerextremt parti, medan franska Nationella Fronten, grundat 1972, karakteriseras som ett av "den nya populismens" partier? Båda partierna är extremt främlingsfientliga och årtalen för deras grundande torde inte underlätta dikotomiseringen.

Historisk kontinuitet vad gäller organisation och en tydligt högerextrem politik vad gäller ideologin överensstämmer väl till exempel med MSI (och senare AN) (Ignazi 1996). När det gäller andra partier är dikotomin inte alls lika tydlig. Nationella Fronten i Frankrike, av Taggart klassificerad som ett av "den nya populismens" partier, grundades visserligen så sent som 1972 och fick sitt stora genomslag först i kommunalvalen 1983 och valet till Europaparlamentet 1984. Partiet är dock på många sätt en tydlig arvtogare till äldre högerextrema rörelser i Frankrike som funnits tidigare under efterkrigstiden (Hainsworth 1992b, 33-35, Lipset 1959, 157-163). Dansk Folkeparti, av Taggart klassificerat som ny populistiskt, är däremot endast arvtogare till Framstegspartiet som grundades 1972 och som inte hade invandringsfrågorna med i sitt politiska program under de första tio åren. Det tycks inte heller ha funnits någon högerextrem politisk tradition i Danmark före 1972 (Djursaa 1981). Det finns således anledning att beskriva distinktionen mellan högerextremism och högerpopulism/"den nya populismen" som ett kontinuum snarare än som en dikotomi. Den nya populismens eller högerpopulismens partier tycks i kraftigt varierande utsträckning vara influerade av högerextrem ideologi vad gäller flykting- och invandringsspolitiken och graden av rasistiska ställningstaganden. På samma sätt har de högerpopulistiska/ny populistiska partierna olika historisk kontinuitet bakåt i tiden med äldre högerextrema rörelser, varierande från ett betydande historiskt arv i Frankrike till inget arv alls i Danmark.

Vi kan nu uppställa ett antal kriterier för högerpopulistiska/ny populistiska partier även i Sverige. För det första är de populistiska. Detta innebär att:

1. De har en stark ledare och en stark betoning av ledarens roll för att föra ut det politiska budskapet.

2. De uppträder och får framgångar i de politiska valen i samband med förändringar i samhället som på något sätt upplevs som traumatiska och omvälvande. I fallet med de högerpopulistiska eller ny populistiska partierna har denna situation uppstått i samband med omvandlingen av relativt etniskt, kulturellt och språkligt homogena samhällen i Västeuropa till mångkulturella samhällen under 1980- och 1990-talen. Denna utveckling har dessutom ägt rum parallellt med en utveckling mot en allt mera globaliserad och internationalsiserad kapitalistisk ekonomi och ett allt mera individualistiskt samhällsklimat.

3. De betonar "folkets vilja" gentemot de politiska och massmediala eliterna. De anser sig således företräda vad majoriteten av befolkningen tycker. De anser vidare att denna majoritetens vilja inte tillåts komma till uttryck på grund av en sammansvärjning inom eliten. Denna åsikt anknyter i vår egen tid och vår egen del av världen starkt till Christopher Laschs tes om att västvärlden under senare decennier upplevt eliternas uppror och svek mot demokratin (Lasch 1995). De är också beredda att "plocka upp" nya politiska frågor som

engagerar segment av befolkningen och införliva dem i sina egna politiska program.

4. De avvisar helt eller delvis den liberala demokratins institutioner och representativa funktionssätt. De betonar istället betydelsen av folkomröstningar och direkta appeller till folket, det vill säga den populistiska demokratins direkta uttrycksformer.

De högerpopulistiska/nypopulistiska partierna har i mycket varierande utsträckning anknytning till en äldre högerextrem tradition och äldre högerextrema politiska organisationer.

De högerpopulistiska eller nypopulistiska partierna är samtidigt i mycket varierande utsträckning "högerextrema", eftersom de ideologiskt övertagit en del av den extrema högerns och, i vissa avseenden, den traditionella högerns ideologi och gjort den till den ideologiska kärnan i sin politik:

1. De förespråkar en mera restriktiv flykting- och invandringspolitik. Argumenten för denna inställning kan variera från ekonomiska argument och välfärdsargument till rent rasistiska argument.

2. De är nationalistiska eller identifierar sig med en viss region inom ett land. Nationalismen kan i en del fall innebära att de är statsbevarande. I andra fall innebär den att de vill bryta sönder den rådande statsbildningen.

3. De är anhängare av företagsamhet och marknadsekonomi, ofta med förbehållet att de misstror den ekonomiska internationaliseringen, utländska ägarintressen och storföretag.

Dessa tre punkter härledda ur den internationella litteraturen kan delvis ifrågasättas som definitioner av "högerextremism" eller "extrem höger". Demker har till exempel hävdats att kritiken mot invandrings- och flyktingpolitiken inte är en fråga i den klassiska höger-vänster-dimensionen (Demker 2003, 67-68). Å andra sidan drar Demker slutsatser om förhållanden i det rådande svenska partisystemet på nationell nivå under slutet av 1990-talet och början av 2000-talet som strider mot gängse definitioner i den internationella litteraturen (se Hainsworth och Taggart). Nationalismen kan däremot i sig själv inte alls definieras i termer av höger och vänster. Nationalismen är i detta sammanhang endast kännetecknande för den extrema högern i kombination med de andra kriterierna. Jag vill än en gång betona att definitionerna är hämtade från den internationella litteraturen och används som hjälpmedel för att besvara uppsatsens empiriska frågeställningar.

Dimensionen "högerpopulism" kontra "högerextremism" är således en av dimensionerna i modellen. Den andra dimensionen i analysen avser "nationalism" kontra "regionalism". Nationalismen och den nationella identiteten är en social konstruktion som ofta, men inte alltid, är knuten till en stat (Hall 1998). De franska och svenska nationella identiteterna är exempel på sådana sociala konstruktioner som fungerat som ett sammanhållande kitt i två stater, nationalstater. Regionalismen är en samhörighetskänsla knuten till en region, en del av en stat eller intilliggande delar av flera stater. Regionalismen kan ibland leda till separatism, det vill säga viljan att bryta sig ur en stat. Grundvalen för regionalismen är ofta en socialt konstruerad samhörighetskänsla med en viss geografiskt avgränsad region inom en stat. Eftersom regionens gränser ofta kan

vara svåravgränsade geografiskt, är det inte alltid säkert att invånarna i alla delar av den av regionalisterna geografiskt definierade regionen känner sig delaktiga i den regionala identiteten (Smith 1991, 4). Ett exempel på detta är just Skånepartiet i södra Sverige, som definierar landskapet Skåne som det geografiska föremålet för sin regionala identitet, men som aldrig lyckats nå någon form av signifikant anslutning av väljare eller sympatisörer utanför Malmö med kranskommuner. Både nationalismen och regionalismen saknar direkt koppling till höger-vänster-skalan. Nationalistiska stämningar har utnyttjats av såväl den politiska högern, till exempel Konservativa partiet i Storbritannien, som den politiska vänstern, till exempel Stalinregimen under det andra världskriget. Detta gäller även regionalismen.

De tre partier som kortfattat kommer att analyseras med utgångspunkt i dessa två dimensioner är Skånepartiet, Sjöbopartiet och Sverigedemokraterna. Skånepartiet och Sjöbopartiet är två centrala och helt tongivande partier på var sin sida i schismen som splittrade Skånes Vål. Sjöbopartiet tillhör den sida som behöll partibeteckningen Skånes Vål och som sedan inledde ett tekniskt samarbete (gemensamma postutskick) med Sverigedemokraterna. Sjöbopartiets ursprunglige ledare, Sven-Olle Olsson, kandiderade till och med på Sverigedemokraternas riksdagslista i valet 2002 samtidigt som han lokalt i Sjöbo kandiderade för Sjöbopartiet.

Skånepartiet

Skånepartiet bildades 1978 med Carl P. Herslow som partiledare. Han har förblivit partiledare sedan dess och har hela tiden varit partiets mest tongivande person. Skånepartiets ideologi dominerades vid bildandet av en mycket genomgripande kritik mot det "svenska systemet" i form av en centralisering av makten till en geografiskt avlägsen regim i Stockholm, ett statligt monopol över massmedierna (Radio-TV), ett statligt monopol över alkoholförsäljningen, en kraftig byråkratisering av Sverige med höga skatter och inskränkningar i marknadsekonomin och en stark socialdemokrati som företrädare för denna politik. Skånepartiet har hela tiden betonat "folkets vilja" gentemot de politiska och massmediala makteliterna. Många av partiets ståndpunkter har motiverats med utgångspunkt i opinionsläget i "den skånska folkmajoriteten". Herslow strävade också tidigt efter att hitta egna kanaler för kontakt med väljarna vid sidan av de etablerade massmedierna. Skånepartiets omfattande engagemang och aktivitet i närradion från och med 1983 och framåt får ses som den slutgiltiga lösningen på problemet hur partiet skulle kunna få en stor egen direkt kontaktyta mot väljarkåren. Närradion har allt sedan dess använts av partiet dels för att föra ut partiets politiska budskap, men dels också för att fånga stämningar i folkdjupet och göra dessa stämningar till en del av partiets politik (Peterson, Stigendal och Fryklund 1988). Närradion har till och med kunnat ses som ett nytt, alternativt och direktdemokratiskt forum (Peterson, Stigendal och Fryklund 1988, 225-226).

Skånepartiet ställde upp för första gången i de politiska valen till riksdagen och kommunfullmäktige i Malmö 1979. Partiet deklarerade att det var politiskt neutralt i en strävan att värva missnöjesröster från de olika stora politiska partierna. Tre programpunkter fördes fram inför mandatperioden 1980-1982: 1. Ett skånskt provinsstyre, 2. En självständig skånsk TV-kanal med sändningsföreningar och reklamfinansiering, 3. Fri öl-, vin- och spritförsäljning i Skåne. Partiet ville ge skåningarna suverän befogenhet över alla frågor, som inte berörde övriga svenskar. Det skånska provinsstyret skulle innebära största möjliga självständighet inom Sverige och största möjliga självbestämmande gentemot Stockholm (Peterson, Stigendal och Fryklund 1988, 98). Under det tidiga 1980-talet radikaliserades denna hållning kraftigt. Den skånska regionalismen övergick 1983 i en skånsk separatism syftande till Skånes totala frigörande från och oberoende av Sverige. Skåne skulle bli en självständig republik. Ställningstagandet och förändringen av partiprogrammet var en konsekvens av den allt mera omfattande kritiken mot hela det svenska "systemet". Partistyrelsen för Skånepartiet formulerade också en önskan om medlemskap i såväl EG som NATO. Herslow och Skånepartiet blev mera oförsonliga i kritiken mot det svenska "systemet" när motståndet från företrädarna för "systemet" ökade (Peterson, Stigendal och Fryklund 1988, 123-124). Under 1985 modererades återigen kravet på ett Skåne självständigt från Sverige. Herslows egen uppfattning i frågan hade troligen inte förändrats. Däremot tvingade de minst sagt ljumma lyssnarreaktionerna i närradion på kraven om självständighet och NATO-medlemskap Herslow och partiet till att modifiera sin ståndpunkt i självständighetsfrågan (Peterson, Stigendal och Fryklund 1988, 150). Skånepartiet har sedan dess propagerat för skånskt självstyre inom ramen för Sverige och har också varit en varm anhängare av det regionprojekt med utvidgat självstyre för Skåne som bedrivits sedan slutet av 1990-talet (Skånepartiet, valutskick 2002).

Före 1984 hade Skånepartiet ingen egen politisk linje när det gäller flykting- och invandringpolitiken (Peterson, Stigendal och Fryklund 1988, 152). Två faktorer ledde Skånepartiet till ett ställningstagande i denna fråga. För det första var det reaktionerna bland en del av allmänheten i Skåne på regeringens omläggning av flyktingpolitiken vid denna tid. För det andra kom Herslow och Skånepartiet i kontakt med dessa strömningar via sin nystartade närradioverksamhet och kunde därmed fånga upp en politisk fråga där inget annat parti företrädde en lika restriktiv ståndpunkt.

Herslows egen, i grunden ekonomiska utgångspunkt sammanfaller således med en politisk strömning inom vissa grupper. Bland grupperna återfinns de tidigare invandrarna, människorna som fruktar att flyktingpolitiken drabbar deras egen standard, människor som hamnat i Systemets utkanter och behöver någon eller något att rikta sin vrede mot, men också människor som är rädda och okunniga. I en annan politisk konjunktur skulle Herslow förmodligen inte ha fått gehör för sin inställning i frågan. Han skulle förmodligen inte heller ha drivit den. Eller för att vara mera precis: Han började inte driva den förrän 1984 (Peterson, Stigendal och Fryklund 1988, 158).

Det är tydligt att Skånepartiet inte primärt grundades för att driva den extrema högerens hjärtefråga, flykting- och invandringpolitiken. Möjligen kan man

göra en koppling mellan partiets genombrott i kommunvalet i Malmö 1985 och partiets infogande av flykting- och invandringspolitiken i sitt politiska program. Genombrottet 1985 sammanfaller emellertid också med den begynnande krisen för det svenska systemet i stort och med partiets nyförvärvade tillgång till närradiosändningarna i malmöområdet.

Skånepartiet har alltid haft en positiv syn på marknadsekonomi och fri konkurrens. Skatter och pålagor har kritiserats hårdast när de drabbat småföretagare. Populismens klassiska kritik mot storbanker, storföretag och monopol har i Skånepartiets retorik förbytts i en kritik mot den offentliga sektorn. Kombinationen Systemet-byråkratin-socialdemokratien har varit en återkommande måltavla för systemkritiken (Peterson, Stigendal och Fryklund 1988, 221-223).

Sammanfattningsvis kan Skånepartiet betraktas som ett klart högerpopulistiskt eller ny populistiskt parti, givet våra tidigare formulerade definitioner. Partiet är populistiskt därför att det allt sedan grundandet har dominerats av en stark partiledare, en känsla av kris i samhället, en betoning av folkviljan gentemot de politiska och massmediala eliterna och ett kritiskt ifrågasättande av den liberala, representativa och indirekta demokratins funktionssätt. Partiet är "höger" på grund av en positiv inställning till marknadsekonomin och delvis också på grund av sin inställning i flykting- och invandringspolitiken. Skånepartiet har också fört en politik gentemot centralmakten i Stockholm som varierat mellan utpräglad regionalism och militant separatism. Det finns inga belägg för något högerextremt arv i organisatoriskt hänseende vad gäller Skånepartiet.

Sjöbopartiet

Sjöbopartiet grundades på grund av en enda politisk fråga, flykting- och invandringspolitiken. I oktober 1984 tillsände Länsarbetsnämnden i Malmöhus län samtliga kommuner i länet en skrivelse med rubriken "Ersättning till kommuner vid utplacering av flyktingar samt behovet av bostäder". Bakgrunden till skrivelsen var att flyktinginvandringen under den föregående perioden varit onormalt hög, vilket krävde platser för utplacering i eget boende i olika kommuner. Länsarbetsnämnden ville veta hur många lägenheter varje kommun ville ställa till förfogande. I kommunstyrelsens arbetsutskott i Sjöbo yrkade centerpartisten Sven-Olle Olsson på att kommunen skulle svara att det inte fanns några lediga lägenheter i kommunen. Svaret skickades i november samma år. I augusti 1985 tillskrev Statens Invandrarverk Sjöbo kommun och föreslog att kommunen skulle ta emot 25-30 flyktingar under 1986. Ärendet fick en positiv behandling i socialnämnden, där den sedan kända förespråkaren för flyktingmottagning, Madeleine Ramel (m), var ordförande. I kommunfullmäktige yrkade Sven-Olle Olsson och en annan centerpartist, John Persson, på avslag på Socialnämndens förslag. Yrkandet på avslag bifölls av kommunfullmäktige. Under 1986/1987 behandlades ett antal motioner och skrivelser från Invandrarverket gällande omprövning av beslutet. En majoritet av kommun-

fullmäktige, bestående av centerpartister och moderater, beslutade också att lämna motionerna och skrivelserna utan åtgärd. I slutet av maj 1987 lämnade Sven-Olle Olsson och moderaten Rolf Strömberg in en motion till kommunfullmäktige med förslag om en rådgivande kommunal folkomröstning om ja eller nej till Invandrarverkets förslag om mottagande av 25-30 flyktingar årligen. I oktober 1987 beslutade kommunfullmäktige med siffrorna 25-24 att anordna en folkomröstning på valdagen 1988. Utformningen av folkomröstningsfrågan blev "Bör Sjöbo enligt önskemål från Statens Invandrarverk taga emot flyktingar/asylsökande?". Svartalternativen var ja, nej samt blanksedel (Fryklund och Peterson 1989, 13-14).

Folkomröstningen på valdagen 1988 slutade med att 64,2 % röstade nej till flyktingmottagning, 31,0 % ja och 4,7 % blankt. Sjöbocentern gjorde också ett rekordval i kommunfullmäktigevalet. Relationerna mellan Centerpartiet på rikspanet och partiets sjöboavdelning var spända redan innan folkomröstningen, men de förvärrades ytterligare sedan det uppdagats att Sjöbocentern låtit distribuera en broschyr om flyktingpolitiken som bland annat var författad av en medlem i den nyfascistiska Nysvenska rörelsen. Kort därefter beslöt Centerpartiets partistyrelse att utesluta Sjöbocenterns ledare Sven-Olle Olsson, Börje Ohlsson och Per-Ingvar Magnusson. I mars 1991 bildades Sjöbopartiet med Sven-Olle Olsson som ledare och Per-Ingvar Magnusson som ordförande. Deltagande i riksdagsvalet 1991 planerades. Samarbete inleddes med Tony Wiklanders fraktion av Framstegspartiet. Sjöbopartiet hamnade dock i 1991 års val helt i skuggan av det likaledes nybildade Ny Demokrati. Sjöbopartiet fick 27 637 röster i riksdagsvalet i hela Sverige, varav 8738 röster i dåvarande Malmöhus läns riksdagsvalkrets (Lodenus och Larsson 1994, 75-76).

Sjöbocenterns och senare Sjöbopartiets frondering mot rikspartierna och Stockholm var från början på sätt och vis en oppositionsrörelse med tydliga populistiska tecken inom det politiska systemet. Centerpartiet hade ju sedan länge haft makten i Sjöbo kommun. Trots detta hade Sjöbocenterns opposition och bestämda målsättning att driva sin linje i flyktingfrågan klart populistiska drag. Denna oppositionsrörelse hade ju delvis också sina rötter i att Centerpartiet redan på 1970-talet etablerat sig som ett ställföreträdande missnöjesparti med småskalighet, ekologiskt tänkande och anti-urbanism på programmet (Fryklund och Peterson 1981). Sjöbocenterns politiska linje fick karaktären av "vi mot dom" inte bara i betydelsen "vi i Sjöbo mot flyktingarna/de främmande", utan också, och kanske i ännu större utsträckning, i betydelsen "vi i Sjöbo mot dom i Stockholm/etablissemangen". Denna motsättning dominerades i sig av flyktingfrågan, men kom också att delvis gälla byråkratin i Stockholm samt förändringen av näringsstrukturen i Sjöbo sedan 1960- och 1970-talen, främst i form av minskningen av sysselsättningen inom jordbruket och den enkla varuproduktionen. Det fanns således en klar känsla av extrem kris både vad gäller förändringen mot det mångkulturella samhället och ekonomiska förändringar för jordbruket och andra traditionella näringar i Sjöbo. Sjöbocentern ansåg sig också företräda folkets vilja i motsats till etablissemangets strävanden. Folkomröstningsresultatet föreföll att bekräfta denna världsbild. Genomförandet av en lokal folkomröstning i Sjöbo innebar också i sig ett uttryck för en misstro

mot den liberala, indirekta, representativa demokratin (Fryklund och Peterson 1989, 156-159). Däremot finns det inget inslag av någon genuin skånsk regionalism i Sjöbopartiets politik. Sjöbocentern och senare Sjöbopartiet motsatte sig i första hand invandring till Sverige. I ekonomiska och andra frågor presenterade sig Sjöbopartiet som ett allmänborgerligt, icke-socialistiskt parti (Lodenius och Larsson 1994, 75-76).

Sammanfattningsvis uppfyller Sjöbopartiet helt klart kriterierna för ett högerpopulistiskt parti. Grunden för partiets opposition mot rikspartierna, Stockholm och etablissemanget domineras helt av flyktingfrågan. Någon skånsk regionalism eller separatism i Skånepartiets tappning framkommer inte. Sjöbopartiet framstår som ett parti med nationalistiska drag inom ramen för den existerande svenska nationalstaten.

Sverigedemokraterna

Sverigedemokraterna bildades i februari 1988 efter en splittring av Sverigepartiet. Sverigepartiet hade i sin tur bildats genom en sammanslagning 1986 av en fraktion av Framstegspartiet och organisationen Bevara Sverige Svenskt (BSS) som grundats 1979. Sverigedemokraternas viktigaste politiska fråga har allt sedan grundandet varit att genomföra en mera restriktiv flykting- och invandringspolitik och till och med repatriering av vissa grupper av invandrare som redan kommit till Sverige. Partiet har försökt presentera sig som landsbygdsvänligt, miljövänligt/ekologiskt och som en försvarare av den traditionella familjen. Partiet förespråkar även fri företagsamhet och marknadsekonomi. Den helt dominerande frågan har dock förblivit flykting- och invandringspolitiken. Partiets ledare i början av 1990-talet hade dessutom tidigare varit medlem i det öppna nazistiska Nordiska Rikspartiet. Sverigedemokraterna har bland annat krävt folkomröstningar om flyktingpolitiken. Partiet anser sig också företräda folkmajoriteten i frågan. Med folkmajoriteten avses i Sverigedemokraternas fall majoriteten av befolkningen i Sverige, och Sverigedemokraterna är ett utpräglat svenskt nationalistiskt parti. Flykting- och invandringspolitiken, liksom det mångkulturella samhället, anses av Sverigedemokraterna hota den svenska nationalstaten och den svenska nationella identiteten (Lodenius och Larsson 1994, 43-46). Sverigedemokraterna har också, i synnerhet tidigare, framfört en rad argument mot flykting- och invandringspolitiken och det mångkulturella samhället som varierat från ekonomiska argument till öppet rasistiska argument (Lodenius och Wingborg 1999, 109-118). Den senare typen av argument tycks ha varit framträdande hos Sverigedemokraterna men inte hos Skånepartiet och till stora delar inte hos Sjöbopartiet.

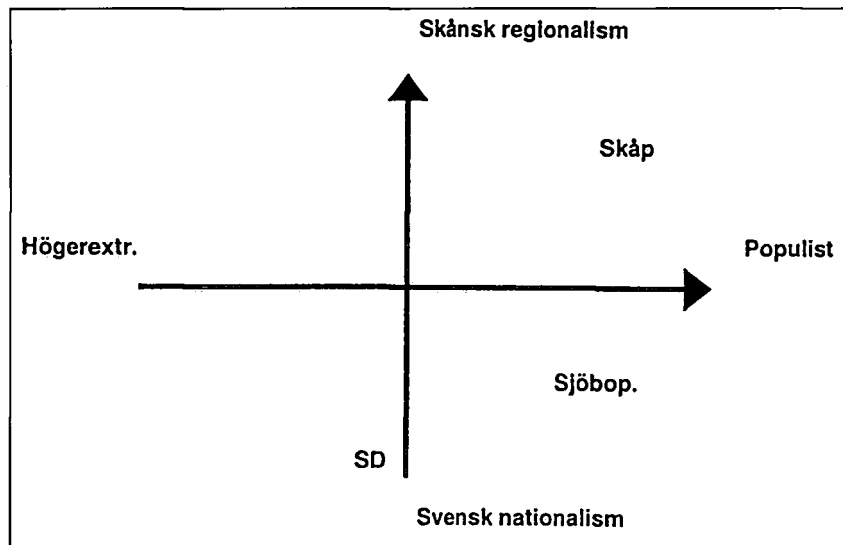
Sedan mitten av 1990-talet har Sverigedemokraterna försökt framstå som mera rumsrena och mindre öppna rasistiska. Partiet har bytt partiledare, dock utan att det blivit något karismatiskt ledarskap. Partiet betonar mera nationalismen, värmandet av en etniskt och kulturellt homogen svensk nationalstat och en svensk nationell identitet. Något utrymme för skånskt självstyre eller någon skånsk provinsialism eller provinsiell identitet finns knappast i denna svenska

nationalism. Kritiken mot "massinvandringen", invandrarna och det som upplevs som det politiska etablissemanget kvarstår (Sydsvenska Dagbladet 2002-06-01). Sverigedemokraterna rensade 2001 ut de mest extrema grupperna ur partiet. Dessa bildade istället partiet Nationaldemokraterna som fick 4122 röster i riksdagsvalet 2002, huvudsakligen i Stockholms län. I valet 2002 presenterade Sverigedemokraterna sin politik i åtta punkter som omfattade förbättringar av sjukvården och de äldres situation, en mera restriktiv invandringspolitik, utvisning av kriminella invandrare, förbättrade villkor för småföretagande, sänkt fastighetsskatt och avskaffande av arvsskatten, skärpta straff för grova och upprepade brott, stopp för utvecklingen mot ett Europas förenta stater och bibehållande av kärnkraften (Postutskick 2002). Dessa punkter kan möjligen ses som ett försök att bredda partiets politiska bas.

Sammanfattningsvis har Sverigedemokraterna såväl organisatoriskt som ideologiskt ett högerextremt och öppet rasistiskt arv som partier som Skånepartiet och Sjöbopartiet saknar. I synnerhet på senare år har det dock funnits ett tydligt högerpopulistiskt/nypopulistiskt drag hos partiet, som lämnat en del av den öppna rasismen, åtminstone i sin retorik. Vissa av dragen hos ett typiskt högerpopulistiskt/nypopulistiskt parti saknas dock fortfarande, inte minst den starke och karismatiska ledaren när det gäller att föra ut partiets politiska budskap.

Diskussion

De tre partierna Skånepartiet, Sjöbopartiet och Sverigedemokraterna representerar tre olika steg på en skala mellan högerpopulism/nypopulism och högerextremism, givet våra tidigare formulerade definitioner. Skånepartiet är ett klart högerpopulistiskt parti som från början inte ens drev någon egen politisk linje alls när det gäller flykting- och invandringpolitiken. I sann populistisk stil "plockade" partiet upp frågan från och med 1984, och hållningen har närmast blivit mera militant genom åren. Sjöbopartiet grundades uteslutande på grund av den förda flyktingpolitiken, vilket gör att Sjöbopartiet redan från sitt grundande kan sägas ha legat nära den extrema högerns mest centrala politiska fråga. Både Skånepartiet och Sjöbopartiet är dock i första hand populistiska eller högerpopulistiska partier enligt våra definitioner. De har ingen direkt organisatorisk anknytning till någon tidigare högerextrem organisation och detta gäller även på det personliga planet. Båda partierna har eller har haft starka ledare som varit centrala för att föra ut det politiska budskapet. De betonar folkets vilja gentemot politikerna, massmedierna och vad de uppfattar som etablissemang. De avfärdar åtminstone delvis den liberala, indirekta representativa demokratin. De anser sig också vara svaret och lösningen på en extrem kris i samhället. Denna beskrivning kan till stora delar sägas gälla även Sverigedemokraterna, om vi bortser från den del som avser en stark ledare. Sverigedemokraterna kan även i viss mån betecknas som högerpopulistiska. Sverigedemokraterna har dock en organisatorisk, ideologisk och i viss mån personell koppling till tidigare högerextrema organisationer som Skånepartiet och

Figur 1. De tre partiernas ideologiska positioner i dimensionerna högerpopulism/nypopulism kontra högerextremism respektive skånsk regionalism kontra svensk nationalism.

Sjöbopartiet saknar. Sverigedemokraterna kan därför efter sin utrensning av extrema element 2001 sägas vara ett högerextremt parti som tydligt rört sig i riktning mot högerpopulismen/nypopulismen.

Vad var det som gjorde att Skånes Väl splittrades och att de två fraktionerna ställde upp som två självständiga partier i regionvalet 2002? Vad gjorde att den ena fraktionen inledde samverkan med Sverigedemokraterna vad gäller de gemensamma postutskicken? Ett troligt svar måste bli inställningen till Sverige som stat, det vill säga den skånska regionalismen/separatismen kontra den svenska nationalismen. Skånepartiet är ett högerpopulistiskt och regionalistiskt parti som tidigare till och med varit militant separatistiskt. Det som förenar Sjöbopartiet och Sverigedemokraterna är att de i första hand är svenskt nationalistiska. Sjöbopartiets egna misslyckanden i riksdagsvalen 1991 och 1994 har inte uteslutit att partiet och dess allierade i Skåne fortsatt att söka efter ett nytt "riksparti" som skulle kunna driva kravet på en mera restriktiv flykting- och invandringspolitik på riksplånet. Det allt starkare svensknationalistiska partiet Sverigedemokraterna, i kombination med en avsaknad av andra sådana rikstäckande partier, blev svaret på detta behov. För Skånepartiet, med sin utpräglade skånska regionalism, var det i längden omöjligt att samarbeta med krafter som var svensknationalistiska och som dessutom ville samarbeta med det i särklass mest svensknationalistiska och centralistiska partiet i Sverige, Sverigedemokraterna. De tre partiernas positioner i två olika dimensioner, högerextremism kontra högerpopulism/nypopulism respektive nationalism kontra regionalism, illustreras i figur 1. Skånepartiet befinner sig i denna figur närmast den renodlade högerpopulistiska/nypopulistiska positionen. Sjöbopartiet ligger också mycket nära denna position, om än något närmare högerextremismen genom att partiet bildades på grund av flykting- och invandrings-

politiken. Sverigedemokraterna ligger närmare högerextremismen genom sitt ideologiska och organisatoriska arv från tidigare högerextrem ideologi och tidigare högerextrema rörelser. I den andra dimensionen, regionalism kontra nationalism, intar Skånepartiet och Sverigedemokraterna var sin ytterposition. Sjöbopartiet ligger i denna dimension betydligt närmare Sverigedemokraterna än Skånepartiet. Detta utesluter naturligtvis inte att andra frågor, till exempel Sverigedemokraternas positiva inställning till dödsstraff och deras i många andra avseenden klart anti-liberala framtoning, också kan ha haft betydelse.

Referenser

- Andersen JG, 1992. Denmark: The Progress Party- populist neo-liberalism and welfare state chauvinism, i P. Hainsworth (ed.) *The extreme right in Europe and the USA*. New York: S:t Martin's Press.
- Berlin I, Hofstadter R, McRae D, et. al., 1968. To define populism. *Government and Opposition* 3: 137-179.
- Betz H-G, 1994. *Radical right-wing populism in Western Europe*. Houndmills and London: MacMillan.
- Bjurulf B, Fryklund B (redaktörer), 1994. *Det politiska missnöjets Sverige. Statsvetare och sociologer ser på valet 1991*. Lund: Lund University Press.
- Canovan M, 1981. *Populism*. London: Junction.
- Canovan M, 1982. Two strategies for the study of populism. *Political Studies* 30: 544-552.
- Chapin WD, 1997. Explaining the electoral success of the new right: The German case. *West European Politics* 20(2): 53-72.
- Demker M, 2003. Att förbli i Ingenmansland. Immigrationspolitikens brist på institutionell förändring, i J. Pierre och B. Rothstein (red.) *Välfärdsstat i otakt. Om politikens oväntade, oavsiktliga och oönskade effekter*. Lund: Liber Förlag.
- Di Tella TS, 1965. Populism and reform in Latin America, in C Veliz (ed.) *Obstacles to change in Latin America*. Oxford: Oxford University Press.
- Di Tella TS, 1997. Populism in the twenty-first century. *Government and Opposition* 32, 187-200.
- Djursaa M, 1981. *DNSAP. Danske nazister, 1-2*. Köpenhamn: Gyldendal.
- Edgerton D, Fryklund B, Peterson T, 1994. "Until the Lamb of God Appears ...". *The 1991 Parliamentary Election: Sweden Chooses a New Political System*. Lund: Lund University Press.
- Fryklund B, Peterson T, 1981. *Populism och missnöjespartier i Norden*. Lund: Arkiv.
- Fryklund B, Peterson T, 1989. *Vi mot dom. Det dubbla främlingskapet i Sjöbo*. Lund: Lund University Press.
- Hainsworth P, 1992a. Introduction. The cutting edge: The extreme right in post-war Europe and the USA, i P. Hainsworth (ed.) *The extreme right in Europe and the USA*. New York: S:t Martin's Press.
- Hainsworth P, 1992b. The extreme right in post-war France: The emergence and success of the Front National, i P. Hainsworth (ed.) *The extreme right in Europe and the USA*. New York: S:t Martin's Press.
- Hall P, 1998. *The Social Construction of Nationalism. Sweden as an Example*. Lund: Lund University Press.
- Hayward J, 1996. The populist challenge to élitist democracy in Europe, i J. Hayward (ed.) *Élitism, populism and European politics*. Oxford: Clarendon Press.
- Ignazi P, 1992. The silent counter-revolution: Hypotheses on the emergence of extreme right-wing parties in Europe. *European Journal of Political Research* 22(1): 3-34.
- Ignazi P, 1996. From neo-fascists to post-fascists? The transformation of the MSI into the AN. *West European Politics* 19(4): 693-714.
- Ionescu G, Gellner E, 1969. Introduction, i G Ionescu och E. Gellner (eds.) *Populism: Its meaning and national characteristics*. London: Weidenfeld and Nicholson.
- Kitschelt H (1997). *The Radical Right in Western Europe. A Comparative Analysis*. Ann Arbor, The University of Michigan Press.
- Kitschelt G, 1989. *Development and underdevelopment in historical perspective: Popu-*

- lism, nationalism and industrialization*. London: Routledge.
- Kornhauser W, 1959. *The politics of mass society*. London: Routledge och Kegan Paul.
- Laclau E, 1977. *Politics and ideology in marxist theory*. London: Verso.
- Lasch C (1995). *Eliternas uppror och sveket mot demokratin*. Stockholm: SNS Förlag.
- Linz JJ, 1980. Political space and fascism as a later-comer, i Larsen et. al. (eds.) *Who were the fascists? Social roots of European fascism*. Bergen: Universitetsforlaget.
- Lipset SM (1959). *Political Man*. London: Mercury Books.
- Lodenius A-L, Larsson S, 1999. *Extremhögern*. Stockholm: Tidens Förlag.
- Lodenius A-L, Wingborg M, 1999. *Svenskarna först. Handbok om rasism och främlingsfientlighet*. Stockholm: Atlas.
- Luther KR (2003). The self-destruction of a right-wing populist party? The Austrian parliamentary election of 2002. *West European Politics* 26(2): 136-152.
- Mouzelis N, 1985. On the concept of populism: populist and clientelist modes of incorporation in semi-peripheral politics. *Politics and Society* 14: 329-348.
- Mudde C (1999). The single-issue party thesis: Extreme right parties and the immigration issue. *West European Politics* 22(3): 182-197.
- Peterson T, Stigendal M, Fryklund B, 1988. *Skånepartiet. Om folkligt missnöje i Malmö*. Lund: Arkiv Förlag.
- Shils E, 1956. *The torment of secrecy: The background and consequences of American security politics*. Glencoe, IL: Free Press.
- Shils E, 1962. The intellectuals in the political development of the new states, i JH Kautsky (ed.) *Political change in underdeveloped countries: Nationalism and communism*. New York: Wiley.
- Smith AD, 1991. *National Identity*. London: Penguin Books.
- Swyngedouw M, Ivaldi G, 2001. The extreme right utopia in Belgium and France: The ideology of the Flemish Vlaams Blok and the French Front National. *West European Politics* 24(3): 1-22.
- Sydsvenska Dagbladet. Nationalism i demokratin utkant, 2002-06-01.
- Taggart P, 1995. New populist parties in Western Europe. *West European Politics* 18(1): 34-51.
- Taggart P, 2000. *Populism*. Buckingham, Philadelphia: Open University Press.
- Taguieff PA, 1995. Political science confronts populism. *Telos* 103: 9-43.
- Telos, 1995a. Special issue on populism I. *Telos*, 103.
- Telos, 1995b. Special issue on populism II. *Telos*, 104.
- Westlind D, 1996. *The Politics of Popular Identity. Understanding Recent Populist Movements in Sweden and the United States*. Lund: Lund University Press.
- Wiles P, 1969. A syndrome, not a doctrine: Some elementary theses on populism, i G Ionescu och E. Gellner (eds.) *Populism: Its meanings and national characteristics*. London: Weidenfeld and Nicholson.
- Worsley P, 1969. The concept of populism, i G. Ionescu och E. Gellner (eds.) *Populism: Its meanings and national characteristics*. London: Weidenfeld and Nicholson.

Statistik

Valstatistik från valen 1998 och 2002 har erhållits från Valmyndighetens hemsida, www.valmyndigheten.se.

Valmaterial

Skånepartiets postutskick till hushållen, valsedlar och information, 2002.

Skånes Väls/Sverigedemokraternas postutskick till hushållen, valsedlar och information, 2002.